

Metaekoloji ve Metaekolojik Güvenlik

Fikret BİRDİŞLİ^{1*}

¹Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş

*Sorumlu Yazar:

E-posta: fbirdisli@ksu.edu.tr

Geliş Tarihi: 05 Mayıs 2012

Kabul Tarihi: 06 Temmuz 2012

Özet

Küreselleşmeyle birlikte çevre sorunlarına yönelik ilgi ve kaygı da giderek artmıştır. Fakat kaygılar ekolojik varlıkları yaşamı destekleyen bir sistem olarak görmenin ötesinde onu üretimin bir nesnesi ve “kaynak” deposu olarak algılayan ekonomi merkezli bir anlayışı da barındırmaktadır. Bu nedenle ekolojik sorunları kirlilik ve kaynak sorununa indirgeyen çevre politikaları beklentileri karşılayamamaktadır. Bu bağlamda geliştirilen çevre politikaları içinde ekolojik varlıkları üretimin bir parçası ve piyasada alınıp satılabilen bir mal ya da meta olarak gören ve onlara üretim sürecinde yükledikleri işlevsellik oranında değer veren ekonomi merkezli ekolojik yaklaşımını diğerlerinden ayırt edebilmek için metaekoloji kavramının kullanılması önerilmektedir. Metaekoloji kavramı sadece çevre sorunları ve çevre politikaları içinde anlamlı bir tanımlama yapmakla kalmayıp stratejik olarak görülen ekolojik varlıklar üzerinden yürütülen emperyal ya da hegemonyal politikaları da fark edilir kılmaktadır. Bu bağlamda üretim için stratejik önem taşıyan ekolojik varlıklara erişimin ve “kaynak” akışının güvence altına alınmasına yönelik gelişmiş ülkeler tarafından yürütülen güvenlik politikaları da metaekolojik güvenlik politikalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Çevresel Güvenlik, Ekoloji, Ekonomik Güvenlik

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte çevre sorunlarına yönelik ilgi ve kaygı da giderek artmıştır. Kirlilik, biyolojik çeşitliliğin azalması, yaşam alanlarında daralma, “kaynakların” tükenmesi gibi sorunlar politikacılar, iş adamlarına; sivil toplum kuruluşlarından toplumdaki bireylere kadar geniş bir kesimin ilgisini çekmektedir. Bu konularda düzenlenen akademik çalışmalar, uluslararası toplantılar, küresel girişimler çevre sorunlarının artık bir güvenlik sorunu haline geldiğini saptamakta ve konuyu “çevresel güvenlik” konsepti içine irdelemektedirler. Fakat ekolojik sistem ve çevre varlıkları hakkında duyulan kaygılar farklı nedenlere dayandığından tek başına “çevresel güvenlik” kavramı açıklayıcı olmaktan uzak kalmaktadır.

Çünkü ekoloji kimileri tarafından yaşamı destekleyen bir sistem olarak algılanırken, küresel ekonomik sistemin aktörleri tarafından üretimin bir nesnesi ve “kaynak” deposu olarak görülmektedir. Bu nedenle çevresel güvenlik politikalarının doğal varlıkların korunmasına hizmet edecek bir politik çerçeve oluşturabileceği yönündeki beklentiler de karşılığını bulamamış ve uluslararası alanda düzenlenen çevre konferansları konuyu bir kirlilik ve “kaynak” sorunu boyutuna indirgemişlerdir.

Bu bağlamda ekolojik varlıkları üretimin bir parçası ve piyasada alınıp satılabilen bir mal ya da meta olarak gören ve onlara üretim sürecinde yükledikleri işlevsellik oranında değer veren ekonomi merkezli çevre yaklaşımını diğer yaklaşımlardan ayırt etmek için bu çalışmada “metaekoloji” kavramının kullanılması önerilmektedir. Metaekoloji kavramı, çevre sorunlarının ekonomik nedenlerini ortaya koymanın ötesinde stratejik çevre varlıkları bağlamında üretilen çevresel güvenlik politikalarının hegomonik yönünü de ortaya koymaktadır. Küresel ekonomi için yaşamsal değere sahip stratejik ekolojik varlıklar üzerinden yürütülen güvenlik politikalarına ise “metaekolojik güvenlik” adı verilmektedir.

Bu çalışmada yukarıda çizilen teorik çerçeve kapsamında ekolojiye ve çevre sorunlarına kapitalist yaklaşım anlatılmakta, metaekoloji ve metaekolojik güvenlik kavramları tanıtılmaktadır. Araştırmanın varsayımı ekolojik sorunlara yönelik ilginin önemli bir nedeni ekolojik varlıkların üretimin kaynağı olarak görülmesi ve bu kaynaklarda yaşanacak bir daralmanın ekonomiyi olumsuz etkileyeceği düşüncesidir. Araştırmada betimsel araştırma yöntemleri kullanılmış olup bulgular niteliksel olarak sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Yeni Kavramlar: Metaekoloji ve Metaekolojik Güvenlik

Metaekoloji kavramı, meta ve ekoloji kelimelerinin birleştirilmesinden türetilmiştir.

Meta; ticaret malı madde ya da materyal anlamındadır [1] ve taşıdığı özellikleriyle řu ya da bu türden insan gereksinimlerini gideren şey anlamına gelir [2].

Ekoloji ise insan ve diğer canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalı [3], doğayı anlama ve anlamlandırma çabasıdır. Belli bir anda yaşayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olan canlılar ile bunların cansız çevrelerinin oluşturduğu bir bütün ise ekosistem'i oluşturur [4].

Metaekoloji kavramı ise ekolojik varlıkların ait oldukları bütünden soyutlanarak bir piyasa unsuru haline getirilmesi, yaşamı destekleyen bir sistemin öğeleri olarak değil birikimin kaynağı olarak sermaye birikim sürecinde yüklendiği işlevsellik oranında değer alması anlamına gelir. Daha kısa bir ifadeyle metaekoloji, ekolojik sisteme ve ekolojik varlıklara materyalist ve kapitalist bakıştır.

Metaekolojik yaklaşımda ekolojik varlıklar maddeleri itibariyle kıymet alırlar ve ihtiyaçları giderdiği ölçüde değer taşırlar. Ekosistem ise üretim için kaynakların saklı olduğu bir depo ve nihayette üretim atıklarının salıverildiği bir "çöplüktür".

Ekolojik sistemin karşı karşıya olduğu ontolojik sorunlar çoğunlukla antropojeniktir. Bu nedenle doğa ve doğa varlıklarıyla ilgili sorunlar insan yaşayışı ve davranışları hesaba katılmadan çözümlenemezler. Doğa üzerinde tahribat yaratan insanların yıkıcı, çatışmacı, sorumsuz ve bencil davranışları çıkar hesaplarına ve çıkar çatışmalarına dayanır. Çıkar çatışmalarının önemli bir bölümü ise ekonomik nedenlere dayanır. Çünkü tarih boyunca var olmuş tüm toplumlarda ekonomi sosyal ilişkiler bütünü içine onlardan ayrılmayacak biçimde yerleşmiştir [5].

Kapitalist sistemde sürekli gelir elde edebilmek için sürekli üretmek gerektiğinden ekonomik çıkarlar açısından üretimin çıktıları kadar üretim girdileri de önem taşır. Üretimin kaynakları ise doğadadır yani ekolojik varlıklardır. Bu nedenle metaekoloji açısından ekolojik sorunlar öncelikle iktisadi bir sorundur.

Ekonomik sistemin yapısal bütünlüğünün ve refah üretme kapasitesinin korunması için saptanan çıkarların değişik risk ve tehditlere karşı güvenliğinin sağlanması ise ekonomik güvenliğin konusunu oluşturmaktadır [6]. Bu bağlamda ekolojik sorunları bir "kaynak" sorununa indirgeyerek çözüm arayan güvenlik yaklaşımına ise metaekolojik güvenlik denilmektedir.

Ekosisteme Metaekolojik Yaklaşım

Çevre üzerine yapılan çalışmalarda sık kullanılan kavramlardan biri "Ekosistem" diğeri ise "Çevre (environment)" dir. Ekosistemin tanımında doğaya ve onun işlevlerine yoğun vurgu yapılırken "Çevre" kavramıyla ekosistemden biyosfere tüm doğal dünyayı ve insan ilişkilerini kapsayacak biçimde geniş bir alan inceleme içine alınmaktadır [7].

Ekolojik varlıkların ekonomi bilimine konu edilmesi öncelikle "insan istek ve ihtiyaçlarının sınırsız olmasına karşın olanakların kıt olması" şeklinde yapılan iktisadi tanımla başlar. Bu bağlamda birçok bilim adamına göre ekoloji; çevre ve ekonomi konularının karşılıklı etkileşimi sonucu türetilmiştir. Çünkü insan ihtiyaçlarının karşılandığı birincil kaynak doğa olduğuna göre doğada bulunan bu kısıtlı olanakların yönetimi bir anlamda "doğanın ekonomisi" olarak adlandırılmaktadır [8].

Fakat zaman içinde üretim araçlarında yaşanan gelişmeye bağlı olarak insanın doğaya olan bağımlılığı, doğaya olan üstünlük çabasına dönüşmüş ve teknolojinin katkısıyla bu tutum aşırı bir özgüvene hatta cürete dönüşerek doğa-insan arasındaki bu ilişkiyi doğa aleyhine bozmuştur. Sonraki yıllarda bilimsel devrimin bir mirası olarak felsefe ve inançlara yansıyan "hayatın bir mücadele olduğu ve güçlü olanın yaşama hakkı bulunduğu" görüşü de yaşamın devamı için doğada süregelen dayanışma ve işbirliğini göz ardı etmiştir. Hatta bu özgüven artışıyla birlikte gelişen üstünlük duygusu kimi inançların katkısıyla daha da pekişerek doğaya olan egemenlik çabasını bir hak ve ödeve dönüştürmüştür. Bu nedenle de doğaya yapılan müdahaleler ve değişiklikler örneğin Decartes tarafından "yaratılış geliştirme misyonunda rol oynamak" şeklinde yorumlanmıştır [9].

17'nci yüzyıla gelindiğinde bilimsel alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak ölçme ve nitelendirme amacıyla matematiğin ve bütünlüğü parçalara ayırmak üzere tasarlanmış bir inceleme sürecinin kullanılmaya başlanmasıyla parçalanmış bir dünya görüşü ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımda doğal sistemin yapısal bütünü yerine tek tek parçaları üzerine yoğunlaşılmış ve parçaların birbirleriyle olan ilişkileri yerine ayrı ayrı nasıl işledikleri incelenmiştir [10].

Bu şekilde doğanın bütünlüğünün bozulması bütüne ait anlamın da yok olmasına neden olduğundan bütünden kopuk her öğenin taşıdığı önemi de azaltmıştır. Örneğin büyük bir makineyi çalıştıran çarklar içinde küçük bir çark, makinenin bütünlüğü içinde bütün makine kadar ya da makinenin çalışmasının sonuçları kadar önem taşırken, bu küçük çark bütünden kopuk ele alındığında ancak kendi büyüklüğü kadar bir anlam ve önem taşımaktadır.

Modern bilimin katkılarıyla artan doğaya egemen olmak tutkusuna sanayi devrimiyle birlikte doğayı sömürme tutkusuna dönüşmüştür [11]. Ticaretin artması, bankacılığın gelişmesi ve piyasaların gelişerek emeğin alınıp satılabilir bir mal haline gelmesi, yani kapitalist üretim tarzının ortaya çıkması başta İngiltere olma üzere birçok Avrupa ülkesinde serbest bir arazi, emek ve sermaye piyasası oluşmasına neden olmuştur. Özellikle toprağın insan ve insan kurumlarıyla ayrılmaz biçimde iç içe olmasına rağmen onun insandan soyutlanarak bir piyasa unsuru haline getirilmesi, yaşamın sosyal ve kültürel unsurlarını parçalayarak sömürülmeye daha uygun hale getirmiştir [12]. Toprak üzerinde elde edilen artı ürünün kendi kurallarına göre işleyen bir dünya piyasasına girmesi ise toprağın ve toprak üzerinde elde edilen her türlü ürünün metalaşmasını tamamlayan bir işlem olmuştur.

Metaekolojinin irdelenmesi sırasında meta konusunda yapılan en doyurucu açıklamaları Marx'ta bulmak mümkündür. Marks'a göre bir nesnenin sadece ihtiyaçı gidermesi ya da kullanım değerini taşması onu meta yapmaz. Bir nesneyi asıl meta yapan onun değişim değeridir [13]. Kapitalist ekonomik sistemde de çevre varlıkları insan ihtiyaçlarını gidermenin ötesinde birikimin kaynağı olarak görülmekte ve hammadde olarak üretimde yüklendiği işlevsellik oranında değer almaktadır. Bu bağlamda metaekoloji, doğal varlıkların kapitalist birikim süreçlerine dâhil edilerek metalaştırılmasına dayanır. Bu, ekolojik varlıkların, değişim değerleri üzerinden işlem görmeleri demektir. Dolayısıyla değişim değerleri olan bu varlıklara yatırım yapan şirketlerin bunlar üzerindeki denetiminin artması toplumun geri kalanının ancak bedelini ödeyerek bu varlıkları elde edebilmesi anlamına gelir.

Ayrıca ekolojik varlıklar kendi değerleri dikkate alınmadan sadece bir değişime konu olduğunda kendilerini farklı ve yararlı kılan öznel değerlerini de yitirirler. Örneğin değişime konu olduğunda beş kilo buğday elli kilo demire

eşdeğer olsun. Kullanım değerleri dikkate alınmadığında buğday bir besin olarak anlamını yitirir ve besleyici olmayan demir ile aynı kategoride yer alır. Bu nedenle bir şey değişime konu olduğunda metalaşır ve gerçek anlamını kaybeder [14].

Adam Smith, daha buyk zenginlik peşinde koşarak kendi çıkarları için çalışan ve aralarındaki rekabet sayesinde bir düzene giren üreticilerin ya da tüketicilerin, toplumun tamamı için daha yararlı sonuç üreteceğini savunarak sürekli gelişme sürecine girmiş kapitalist bir toplum görüşünün ortaya çıkmasına neden olmuştur [15]. Bu görüş içinde doğal çevrenin rolü ise insanların bir dizi ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak ve üretim girdisi olarak sanayiye kaynaklık etmek olmuştur. Bu bakımdan sanayi devrimi ve kapitalist ekonomik sistem insanlığın geleneksel doğa görüşünde köklü bir değişime neden olarak, ekolojik varlıkları araçsal (enstrümantal) bir değere indirgemiş ve onları alınıp satılabilen bir meta haline getirmiştir [16].

Metaekoloji'nin başka bir boyutu ise, sermaye birikiminin genel kuralları doğrultusunda ekosisteme müdahale edilmesidir. Bu bağlamda ekolojik varlıklar ait oldukları doğal ortamdaki kopartılarak meta haline getirilirler. Örneğin kaynak suları gibi nitelik taşıyan ekolojik varlıklar birer ürüne dönüştürülerek uygun koşullarda pazarlanır. Az rastlanan bir ağaç türü dekorasyon malzemesi haline getirilir. Daha önce doğada serbest bulunan bu varlıklar artık parasını ödeyenin olur.

Doğaya olan bu bakışa birçok ekonomi teorisinin olduğu gibi emek değer teorisinin de katkısı büyüktür. Örneğin liberal ekonominin özel mülkiyet savunmasında, sahibi olan toprakların sahipsiz topraklardan daha verimli olduğundan söz edilerek sahipsiz, yani bir anlamda değişime uğratılmamış varlıkların değersiz olduğu öne sürülmektedir. Bu nedenle modern ekonomik düşüncenin ideolojik okumaları kendi ideal dünyalarını parasal değerler ve verimlilik üzerine kurmuş, doğanın ekolojik dinamiklerinin ise insan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik üretim unsurlarından olduğunu kabul etmiştir. Bu bakış aısımın en büyük iki temel sorunu ekonomik büyümenin doğal sınırı olmadığı yanılığı ile doğanın insan ekonomisine olan katkısının bedelsiz olduğudur [17].

Fakat çok geçmeden bu yanılığının bedeli gelir dağılımında bozukluk, güvensizlik ve doğada yaşanan bozulma olmuştur. Buna karşın sistemin ekonomik kazanımları bu tahribatın açtığı yaraları bir türlü kapatamamıştır. Polanyi'nin ifadesiyle "*zgr emek piyasasının ekonomik yararları onu yol açtığı sosyal yıkımı karşılamamaktadır*" [18].

Ekonomistlerin vreyi üretim girdilerinin yer aldığı bir kaynak deposu olarak görmeleri, üzümünde ekonominin işleyiş kuralları içinde aranmasına neden olmaktadır. evre sorunlarının zmne yönelik metaekolojik yaklaşım "*evresel Ekonomi*" adı altında ekonomi merkezli evre görüşünü ortaya çıkarılmıştır [19].

Ekonomi merkezli evre görüşünde evre sorunları aynı zamanda ekonomik sorunlar olarak görülmekte ve ekolojik varlıkları birer meta olarak taşıdığı ekonomik değer ve maliyet üzerinden hesaba katılmaktadır. Bu nedenle çevresel ekonominin taraftarları evre problemlerinin öncelikle piyasaların uygun araçlar kullanılarak regüle edilmesiyle zlebiyeceğini savunmaktadır. Yine evre sorunlarını piyasa dışışallığı olarak gören bu görüş piyasa mekanizmasının dışında oluşan kirliliğinin çevresel maliyetini de piyasa başarısızlığı olarak değerlendirmektedirler. Bu yaklaşımın bir uzantısı olarak çevresel kirlilik bir ekonomik problem olarak görülüp kirlenmenin topluma olan maliyeti ekonomik teknikler kullanılarak hesaplanmaktadır. Örneğin kirliliğin maliyetini sağlık sorunlarına bağlı olarak ortaya çıkan işgücü

kayıpları ve sağlık harcamaları üzerinden hesaplamak ve yine evre kirliliğini mülk fiyatlarına olan negatif etkileri açısından dikkate almak gibi [20]. Çevresel problemlerin bu şekilde ekonomik problemlere dönüştürülerek üzülmesi "*Yeşil Ekonomi*" olarak adlandırılmaktadır [21].

Metaekolojik yaklaşım evre sorunlarının zm için piyasaların uygun araçlarla düzenlenmesinin yanı sıra evre temizleme teknoloji ve araçlarının bulunduğu yeni piyasaların kurulmasıyla da zlebiyeceğini ileri sürmektedir. Bu konuda ne sürülen teknik ve piyasa araçları; yüksek vergilerle çevrenin sömürülmesini yavaşlatmak, evre varlıklarını kullanım bedelini artırmak ve mülkiyet haklarında değişiklik yapmak (rneğin sahil boyarında özel ekonomik alanlar yaratmak) gibi şeylerdir [22].

Metaekolojide birer meta olarak görülen evre varlıkları piyasa işleyişi içinde yeniden retilemeyeceğinden gerçekte evre sorunlarına kalıcı zm üretmek mümkün değildir. Ayrıca evre sorunlarının zm için doğayı bir bütün olarak ele almak gerekirken, metaekoloji onları bütünden ayırır ve kaydıştırır.

Metaekolojik yaklaşımda ekolojik sorunlar üretilen yeni kavramlar ve teorilerle ekonomi biliminin işığı altında zlmeye çalışılır. Bu nedenle sürdürülebilirlik, ekonomik büyüme, kalkınma, gelir dağılımı, yaşam kalitesi, refah gibi kavram ve konular kapitalist sistemin içinde kalarak ekolojik sorunlarını zme çabalarıyla ilgilidir.

Bu bağlamda üretilen kavramlardan biri ekolojik ayakizi (ecologic footprint), diğeri de "*ekolojik borç*" tur (ecologic dept).

Ekolojik ayakizi bir deniz ya da kara parçasının, üzerinde yaşayan nüfusu besleyebilmesi, üretimi ve belli bir yaşam tarzını destekleyebilmesi için sahip olduğu toplam su, yiyecek, enerji kaynakları, yapı malzemeleri ve diğer tketelebilir varlıkların analizi anlamına gelir. Ekolojik ayakizi, Yeşil Politik Ekonomi'de (Green Politics Economy) küresel sürdürülebilirliğin analiz edilebilmesi için devletler ve sivil toplum kuruluşları tarafından uygun bir araç olarak kabul edilmektedir.¹

Ekolojik borç ise, kimi uluslar biyofiziksel olarak haklarına düşenden daha fazla "*kaynak*" tkettirmektedirler yani diğer ulusların haklarından, kullanılmaktadırlar.²

Bu durumda aradaki fark ekolojik borç olarak tanımlanmaktadır. Küresel adalet hareketinin argümanlarına göre ise ekolojik borcun anlamı dünyanın Güneyinin zengin gelişmiş Kuzey ülkelerine bağımlı olmasından ziyade gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere borçlu olması gerçeğidir [25].

¹ Ekolojik ayakizi aynı zamanda dünyanın insan yaşamını destekleyebilme kapasitesinin anlaşılabilmesi açısından kullanılan bir lttr. Örneğin 2004 yılında yayımlanan Yaşayan Gezegen Raporu'nda (Living Planet Report) insanlığın yeryüzünün retildebiğinden %20 daha fazla tükettiği ortaya konulmuştur. Bu analizler dünyanın azınlık Kuzeyi ve oğunluk Güneyinin sahip olduğu imknları karşılaştırabilme açısından da kullanışlı veriler üretmektedir [23].

² Dünya Vahşi Yaşam Forumu (WWF) raporunun hesaplarına göre küresel ekolojik ayakizi 13.5 milyar global hektardır (ortalama kişi başına 2.2 global hektar düşer). Aynı rapora göre kişi başına düşen miktar ABD'de 9.5 global hektar iken İngiltere'de ise 5.4 global hektardır. Bunun kısaca anlamı Batılı tarzda sürdürülebilir bir yaşam için 2.5 dünya, ortalama bir Amerikalının yaşam tarzı içinse dört dünya daha gerekmektedir. Başka bir açıdan bakarsak Amerikalılar ve İngilizler için bu tarz yaşam sürdürülebilir nitelikte değildir. Dünyanın geri kalanı içinse kaynakların bu hızla kullanılmasını dünya biyofiziksel olarak destekleyemez [24].

Metaekolojik yaklaşımda ekolojik sorunlar aynı zamanda temizleme teknolojileri yoluyla oluşturulmuş bir piyasayı besleyen rasyonel bir gerçektir ve fırsattır. Bu bağlamda çevre kaygısının en fazla liberal sosyal demokrat toplumlarda belirgin olmasına şaşmamalıdır. Çünkü yaşayanların refahının sağlanmış olduğu sağlıklı bir çevre talebinin kapitalist tüketim kültürünün bir parçası olduğu bilinmektedir. Bu bakış açısıyla, doğaya yönelik dikkat, modern evrene karşı inşa edilmiş olmaktan çok onun aracılığıyla üretilmiş gibidir. Bu nedenle Batı toplumlarında koruyucu konumdaki liberal bir devletin bireylerle kurduğu modern ilişkilerde belirleyici özellikler olan yaşam kalitesine yönelik taleplerle ekonomik çıkarların ve çevre kaygılarının örtüşmesi beklendik bir şeydir. Çünkü metaekolojik yaklaşımda çevre varlıkları sadece üretimin değil tüketimin de bir nesnesidir. Örneğin sağlıklı çevre ve rekreasyon alanları birer maliyeti olan ve ancak karşılığını ödeyebilenlerin yararlanabileceği birer tüketim öğesi haline gelir. Fakat nasıl tüketildiğine ya da tüketilip tüketilmeyeceğine bakılmaksızın yapılan kontrolsüz ve aşırı üretim ile beraberinde gelen kontrolsüz tüketim, doğanın taşıma kapasitesinin sınırlarını zorlayarak ekolojik sorunların aşırı artmasına neden olmuştur. Bu sorunlara bağlı olarak üretim girdilerinin temininin yaşanan daralma ve yaşam kalitesinde düşüklük, kapitalist üretim sisteminin geleceği açısından bir kaygıya eden olmaktadır. Özetle J.Belamy Foster'in ekonomik indirgemecilik (economic reductionism) olarak adlandırdığı [26] ve çevre varlıklarını birer piyasa malzemesi haline dönüştüren, onları fayda ve maliyet hesapları içinde ele alan bu görüş, çevreye "metaekolojik" yaklaşımı yansıtmaktadır.

Metaekolojik Güvenlik

Bir önceki bölümde ekolojik varlıkların kapitalist üretimle olan ilişkisi anlatılmıştır. Zaman içinde üretim biçimi değiştikçe ekolojik varlıkların üretim biçimi içindeki fonksiyonuna bağlı olarak kimi varlıklar stratejik önem taşımaya başlamışlardır. Örneğin 18'nci yüzyılda tekstil İngiliz ekonomisi için o kadar büyük önem taşımaktadır ki kimi yazarlar tarafından İngiliz sanayi tarihinin tek bir sanayinin tarihine (pamuklu sanayi) indirgenebileceği ileri sürülmüştür[27].

Bu bağlamda o yıllarda İngiliz Dokuma Endüstrisi için girdi sağlayan pamuğın alındığı ABD'nin iç savaşa girmesi tekstil sanayisini olumsuz etkilemiştir. Kaynak arayışı içine giren İngiltere uluslararası alandaki ilişkilerini yeniden konumlandırarak Mısır ve Hindistan'a yönelmiştir. İngilizlerin katkılarıyla üretim tekniklerini geliştiren ve pamuk üretimlerini artıran bu ülkeler kısa süre içinde İngiliz tekstil endüstrisinin başlıca hammadde sağlayıcısı olmuşlardır. Bu noktadan sonra sanayiye girdi sağlayan ekolojik varlıklar dış politikanın stratejik öznesi haline gelmiştir. İlerleyen zaman içinde daha fazla pamuğa daha düşük maliyette ulaşabilmek için bu kaynaklarını güvence altına almaya çalışan İngiltere, askeri ve siyasi önlemlerle Mısır'ı Osmanlı İmparatorluğundan koparmış Hindistan'ı ise egemenliği altına alarak her iki ülkeyi de kısa süre içinde sömürge haline getirmeyi başarmıştır.

19'ncü yüzyıldan bir başka örnek daha verecek olursak uluslararası ticaretin denizler üzerinde aktığı bu dönemde başta gemi yapımında olmak üzere birçok alanda kullanımı bulunan kereste stratejik olarak tanımlanmış ve kerestenin temin edildiği kaynaklar güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda örneğin gemi direği için dayanıklı ve büyük ağačların temin edildiği Kanada bir süre sonra İngiltere ve Fransa tarafından paylaşılmıştır [28].

Bu anlatılan örnekler doğrultusunda Sanayi Devriminin ilk gerçekteği İngiltere'nin aynı zamanda dünyanın en büyük emperyal devleti olması bir tesadüf değildir. Çünkü güç ve egemenliğin ekonomik performansa bağlandığı bu dönemde yeni topraklar, sanayi için bol hammadde ve ucuz işçilik anlamına geldiğinden sistematik sömürü ekolojik emperyalizmi de beraberinde getirmiştir.

19'ncü yüzyılın sonu ve 20'nci yüzyılın başlarında petrolün bulunması ile hammadde ve doğal "kaynakların" dünya politikasına yön verme gücü en üst düzeye çıkmıştır. O kadar ki dünya siyasetinde her şey bu hammadde kaynaklarına bağlanır. Savaş ve barış, "hammadde kaynakları" üzerinde ve bu "kaynakların" bulunduğu alanlarda süregelen politik ve askeri mücadelelerin sonucudur. Uluslararası ilişkiler alanında dile getirilen jeopolitik kuramların hemen hepsi de bu dönemde türetilmiştir ve bu "kaynak" stratejisine dayalıdır [29].

Bu bağlamda kaynak akışını güvence altına almayı hedefleyen çevresel güvenlik stratejileri "kaynak" kıtlığıyla ilişkilendirilen çatışma teorileri üzerinden yeni askeri önlemlerin geliştirilmesine önemli katkılarda bulunmuştur [30].

Verilen bu örnekler doğrultusunda başta petrol, doğalgaz, kömür ve değerli madenler olmak üzere ulusal ve uluslararası ekonomilerin üretim girdilerini oluşturan kaynakların akışını ve kaynaklara erişimi güvenceye almak amacıyla geliştirmiş oldukları askeri ve politik stratejiler metaekolojik güvenlik stratejileridir.

Dolayısıyla metaekolojik güvenliğin amacı ekonomiyi besleyen "kaynaklara" ulaşımın önündeki engelleri kaldırmak ve "kaynak" akışının sürekliliğini temin etmektir.

Uluslararası sistem içinde metaekolojik güvenliğin en önemli araçlarını askeri güç ve diplomasi oluşturur. İnsanlık tarihinin en büyük savaşları olan Birinci ve ikinci Dünya Savaşları ise özü itibariyle birer "kaynak" savaşlarıdır.

Gelişmiş ülkelerin bu kaynakların bolluğla bulunduğu azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerle sürdürdüğükleri asimetrik ilişkiler de metaekolojik güvenlik kapsamındadır.

SONUÇ

Zaman içinde giderek artan çevre sorunları doğanın taşıma kapasitesini aşarak günümüzün en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Fakat ekolojik sistem hakkında duyulan kaygılar sadece onu yaşamı destekleyen bir sistem olarak görmenin sonucu değildir. Günümüzde hemen herkesim tarafından paylaşılan çevre duyarlığı ekolojik varlıkları üretimin kaynakları olarak gören ve bu kaynaklarda yaşanacak sorunların ekonominin işleyişini olumsuz etkileyeceğini fark eden, ekonomi merkezli bir çevre anlayışını da içinde barındırmaktadır.

Aslında ekolojik varlıkların her biri öznel değerlere sahip birer sanat yapıtı kıymetinde ve yaşamı paylaşmak konusunda tüm varlıklarla ortak haklara sahip iken onlara sadece iktisadi sistem içinde yükledikleri fonksiyonları itibariyle değerlendiren indirgemeci bir bakış ekolojik sorunlara çözüm geliştirebilmekten çok uzaktır.

Bu neden birbirinde çok uzak bu iki yaklaşımı içinde barındıran "çevre sorunları" kavramını tasfiye etmek amacıyla ekonomik sistem adına ekolojik varlıklar hakkında duyulan kaygılar için metaekoloji kavramının kullanılması önerilmektedir.

Metaekoloji kavramı sadece çevre sorunları ve çevre politikaları içinde anlamlı bir tanımlama yapmakla kalmayıp

stratejik olarak görülen ekolojik varlıklar üzerinden yürütülen emperyal ya da hegemonyal politikaları da fark edilir kılmaktadır. Bu bağlamda üretim için stratejik önem taşıyan ekolojik varlıklara erişimin ve “kaynak” akışının güvence altına alınmasına yönelik gelişmiş ülkeler tarafından yürütülen güvenlik politikaları da metaekolojik güvenlik politikalarıdır.

KAYNAKLAR

- [1] TDK, [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts_&arama=gts&guid=TDK.GTS.4fa26d938b2c46.23572313,\(03.04.2012\).](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts_&arama=gts&guid=TDK.GTS.4fa26d938b2c46.23572313,(03.04.2012).)
- [2] Karl Marx, *1844 Elyazmaları, Ekonomi, Politik ve Felsefe*, (ev. Kenan Somer), Eriş Yayınları, 2003, s.47
- [3] Mine Kışlalıoğlu ve Fikret Berkes, *evre ve Ekoloji*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2005, s.13.
- [4] Kışlalıoğlu, Berkes, s.26
- [5] Karl Polanyi, *Büyük Dnşim*, (ev. Ayşe Buğra), İstanbul: İletişim Yayınları,2007, s.18
- [6] Cristopher M. Dent, “Economic Security”, *Contemporary Security Studies*, Oxford University Pres. 2007, pp.204- 221.
- [7] James Connelly, Graham Smith, *Politics and The Environment*, London: Routledge Pub, 2003, p.15
- [8] John Barry, *Environment and Social Theory*, New York: Routledge Publication, 1999,s.214
- [9] Abdulkadir en, “Derin Ekoloji”, [http://dogaokulu.net/2008-doga-okulu/ders-notlari-2008,\(15.10.2010\).](http://dogaokulu.net/2008-doga-okulu/ders-notlari-2008,(15.10.2010).)
- [10] Clive Ponting, *Dünyanın Yeşil Tarihi*, (ev. Ayşe Başçı- Sander), İstanbul: Sabancı Üniv. Yayınevi, 2000, s.130
- [11] en, s.2
- [12] Polanyi, s.250
- [13] Marx,2003, s.47
- [14] Marx, 2003,s.50
- [15] Adam Smith, *Ulusların Zenginliği*, (ev. A.Yunus, M.Bakıcı), İstanbul: Alan Yayıncılık, 2004, s.32
- [16] Barry, s.214
- [17] Barry, s.214
- [18] Polanyi, s.125
- [19] Barry,s.224
- [20] Barry, s.225
- [21] Barry, s.224
- [22] John Bellamy Foster, *Ecology Aganist Capitalism*, New York: Monthly Review Press, 2002, s.29
- [23] World Wildlife Fund (WWF), “Living Planet Report”,<http://assets.panda.org/downloads/lpr2004.pdf>. 06.06.2010
- [24] Barry,s.232
- [25] Barry, s.233
- [26] Foster, s.30
- [27] Ali Bilgenoğlu, “Amerikan İç Savaşı ve Mısır:Pamuk rneğinde Mısır Modernleşmesi ve Amerikan İç Savaşının Bu Sürece Katkısı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Vol 3/11, Spring 2010,[http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/bilgenoglu_ali.pdf,\(25.09.2010\).s.149](http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/bilgenoglu_ali.pdf,(25.09.2010).s.149)
- [28] Harold A. Innis, *Essay in Canadian Economic History*, Toronto: University of Toronto, 1956, [http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=30543904\(25.09.2010\),p.3](http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=30543904(25.09.2010),p.3)
- [29] Raif Karadağ, *Petrol Fırtınası*, İstanbul: Emre Yayınları, 2004.s.9
- [30] Simon Dalby, *Environmental Security*, London: University of Minnesota Press. 2002, p.19